

Рівновагою для людської поведінки Піфагор вважав добродетель, а чеснотою “вічної гармонії” називав справедливість.

Давньогрецький мислитель Епікур (341–270 р. до н.е.) також розглядав проблему чеснот і добродетелі у контексті вчення про благо у творі “Епікур вітає Менекея” і підкреслював, що “найбільше благо це поміркованість... Від поміркованості беруть початок всі інші чесноти; вона вчить, що не можна жити приємно, не живучи розумно, морально і справедливо, і, навпаки, не можна жити розумно, морально і справедливо, не живучи приємно. Бо чесноти за природою з’єднані з життям приємним, і приємне життя відділити від них неможливо” [5: 357]. Поняття добродетелі мислитель пов’язував з метою людського життя і говорив, що “найвище благо легко виконувати і легко досягнути” [5: 358]. Епікур навіть вказує шлях досягнення добродетелі – справедливість. У творі “Головні думки” він зазначає: “Справедливість сама по собі не є чимось вагомим, але в стосунках між людьми... вона завжди є певною домовленістю про те, щоб не наносити одне одному шкоди і не терпіти її” [5: 358]. Добродетель філософ вважав основою душевного спокою, який приносить внутрішню насолоду, а щастя виростає з морального і фізичного здоров’я. Його вислови доводять вірність моральних переконань: “Людина може приємно жити лише тоді, коли живе розумно, помірковано, мужньо і справедливо” [8: 186].

Отже, антична філософія розглядала добродетель як моральну позицію особистості, як шлях до особистого вдосконалення, що дає людині наснагу існування, надихає на творче життя. Педагог і психолог В.Зеньковський у своїй праці “Основи християнської філософії” писав, що антична філософія була своєрідним богослов’ям, яке відповідало релігійній свідомості античного світу [9: 92].

Більшість розглянутих філософських поглядів давнини акцентують увагу на тому, що категорія “добродетелі” пов’язана з віруванням, з релігією, що знайде висвітлення у подальших наукових пошуках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна національна програма “Освіта (Україна ХХІ століття)”. – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Нерсесянц В.С. Сократ. – М.: Норма, 1996. – 305 с.
3. Орлов Е.Н. Сократ. Платон. – СПб: ЛІО Редактор, 1995. – 326 с.
4. Иванов В.Г. История этики древнего мира. – СПб., 1997. – 254 с.
5. Антология мировой философии. В 4 т. – Мысль, 1969. – Т.1. – Ч.1. – 575 с.
6. Материалисты древней Греции. – М., 1955. – 382 с.
7. Лурье С.Я. Демокрит. – М., 1979. – 373 с.
8. Гончарова. Эпикур. – М., 1988. – 303 с.
9. Зеньковский В.В. Основы христианской философии. – М., 1996. – 420 с.

УДК 37. 011. 14.

Стражнікова І.В.

ІВАННА ПЕТРІВ ПРО ЧИТАННЯ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА ЕМІГРАЦІЇ

Проблема читання художньої, науково-популярної літератури, преси, постійне вивчення читацьких інтересів дітей та молоді знаходиться в полі зору науковців, соціологів, педагогів, істориків літератури та ін. Зокрема, на виховному впливі літератури на становлення особистості учня постійно наголошував Василь Сухомлинський. Він зазначав, що книга — це геніальний витвір людського розуму, який вводить вихованця у світ “інтелектуальних, естетичних і моральних цінностей” [9: 147], а читання — це “творення людини”, де педагог відіграє роль майстра-скульптора. Але, як засвідчує досвід роботи вчителів, не кожний педагог-скульптор може стати майстром, навіть коли намагається здійснювати цілеспрямований виховний вплив на школярів. Майстром стає той наставник,

який у процесі навчання спонукає дітей до самовиховання та самовдосконалення, основою яких є самоосвіта, що передбачає сформованість потреби в постійному читанні. Отже, проблема читання є однією з найважливіших для учнів і потребує невідкладного розв'язання у спільній роботі закладів освіти із сім'ями.

Безперечно, прилучення учнів до книжки є надзвичайно актуальним для сьогодення. Досить згадати слова В. Кременя, який наголошував, що **“всєбічна підтримка читання – стратегічно важливого елементу культури... є не лише освітньою, а й загальнодержавною проблемою”** [3: 7]. Про її значущість для суспільства на всіх етапах розвитку свідчить і той факт, що вона турбувала освітян у першій третині ХХ ст.

Проблема використання книги як засобу виховання української молоді постійно знаходилася в полі зору галицьких педагогів (О. Копач, А. Княжинський, Я. Кузьмів, М. Пачовський, Д. Петрів, М. Семчишин та ін.). Не можна оминати у цьому списку й вчительку Іванну Петрів, яка вважала читання важливим методом виховання, працюючи на батьківщині (1911–1944), а згодом на еміграції (1944–1971).

Вона особливо наголошувала на необхідності для дітей, які опинились на чужині, читання української книжки. На її переконання, прилучення молоді до читання на еміграції здатне запобігти культурній асиміляції. **“Лектура впливає дуже сильно на національні й релігійні почуття”**, – стверджувала І.Петрів [5: 10].

Висвітлюючи проблему засобів виховання, І. Петрів поряд з іншими (**“конкретик”** – наочність, радіо тощо) виокремлювала літературу для вивчення на уроці і для позакласного читання. На її думку, прилучення дітей до кожної з них – тої, яка в школі **“контрольована і проводиться на основі навчальних програм”**, а також домашньої лектури, яка **“не підпадає школі і за неї відповідають батьки”** є дуже важливим [5: 9].

Перебуваючи на еміграції в Бельгії (1945–1954) і не маючи можливості безпосередньо впливати на виховання української дитини в чужомовному середовищі, відлучена від шкільної роботи, Іванна Петрів присвятила себе літературній творчості. Вона написала цілу низку поетичних та прозових творів, які вважала дійовим засобом виховання української дитини. За кордоном Петрів дописує до журналів **“Християнський голос”**, **“Голос Христа Чоловіколюбця”** під своїм прізвищем, а частіше – під псевдонімами Христа, Денисиха, Тітка Іванка та ін. Для всіх її творів характерними були патріотична спрямованість і палке бажання виховати маленьких читачів у релігійному дусі [8].

Саме цим можна пояснити велику увагу, яку приділяла Іванна Петрів написанню власних творів для дітей та дорослих. **“Попри свою щоденну працю, – зазначалося у газеті “Вісті” (Бельгія) [4], – п. Петрів знаходить час на письменницьку й журналістську діяльність”**. За свідченнями сучасників, вона писала **“щовечора з 8 до 12 години”** [10].

Опинившись на еміграції в Канаді (1954–1971), талановита педагог, використовуючи різні методи психолого-педагогічного дослідження, продовжує пошук шляхів використання української книжки у вихованні молоді, формування в неї потреби в постійному читанні, озброєння дітей технікою читання. Так, висновки про негативне ставлення шкільної молоді за межами України до рідномовної книжки, вона робила на підставі анкетувань, бесід, спостережень і т.д., а також аналізу та узагальнення запитань батьків до **“Виховної поради”**, яка функціонувала на сторінках газети **“Вільне слово”** (Канада) під її керівництвом. Наприклад, у 1963 р. один із батьків написав: **“Мій син має 12 р., ходить до рідної школи, говорить і читає добре українською мовою, але не хоче читати українських книжок. Каже, що це його не цікавить”**. Іванна Петрів дала розгорнуту відповідь батькові, де, зокрема, зазначала: **“Якщо дома розговорною мовою не є українська, так ця мова буде для дитини чужа, навіть тоді, як дитина вміє цією мовою говорити і читати... З вашої сторони, батьку, треба багато посвяти, незважаючи на вашу втому. Дайте гарний приклад зацікавлення книжкою, а ваш син піде вашими слідами”** [1]. Отже, мова йде про приклад батьків, як метод розв'язання проблеми.

Проблемі розвитку в дітей потреби в читанні присвячене оповідання І.Петрів **“Затроєні душі”** [6], побудоване на розмові **“пароха”** (священника – *І.С.*) із двома знайомими

панами – Андрієм і Михайлом. Розмова присвячена надзвичайно болючому питанню: “Як вибити нашим дітям із рук нездорову “брукову” літературу? Як запобігти, щоб ці маленькі не попали в цю пошесть? Що їм дати такого, щоб полонило їхні думки, зацікавлення, фантазію?”

Міркування І. Петрів про книжку та її виховне значення багато в чому збіглися з метою “Двомісячника української дитячої книжки” (ДУДК), оголошеного Об’єднанням працівників дитячої літератури (Канада) в листопаді – грудні 1967 р. В оголошенні зазначалося, що “українська книжка є:

1) скарбницею величних духовних і культурних надбань українського народу, від яких залежить наше існування як свідомої спільноти у вільному світі;

2) незаступним засобом формування ідейного світогляду та зразкового характеру багатомовного Українця – громадянина будь-якої країни світу;

3) корисним доповненням і завершенням всесторонньої модерної освіти і, врахувавши, що існування та розвиток української дитячої літератури (книжки і преси) залежать від розуміння її ролі та підтримки з боку всього рідного громадянства” [2].

Іванна Петрів з болем у серці стверджувала: “Сьогодні діти і молодь не читають книжок. Не мають жодного зацікавлення, не чують ніякої приємності в читанні, а тим самим сьогоднішній молоді бракує цього “читання”, котре доповнює освіту, дає широкий світогляд і всесторонній погляд на життя” [7: 13]. Роблячи такий висновок, І. Петрів спиралася на результати анкетувань, які проводили педагоги серед учнів середніх шкіл. Як було з’ясовано, великий відсоток молоді не знав географії, історії, літератури, і навіть тогочасних політичних чи економічних подій, про котрі легко можна було довідатися з газет [7: 13].

Головними причинами небажання дітей читати І. Петрів вважала:

1. Відсутність у школярів сформованої терпимості та вміння змушувати себе думати; бажання сприймати все легко, в “готовій і сконденсованій формі”, іншими словами — “духовне ленівство” [6: 33].

2. Несприйняття молоддю поважних дискусій, зведення їх до розмов “про забави, страї, авта, ковбойські хуліганства, про неморальні сцени в кіно, а вже в найкращому випадку про спорт – нехтування молоддю класичними книжками, творами на глибокі моральні, суспільні та релігійні теми, надання переваги темним типам, бандитам, грабіжникам і т.д. Між тим, зазначала І. Петрів, “в сьогоднішніх часах є така сила-силенна прерізних приманчивих видань, які затроюють душу дитини” [5: 9].

3. Зацікавленість учнів старших класів “коміксами”, що, за словами Іванни Петрів, є вбивниками духа молоді своєю формою і змістом” [5: 13]. За її словами, “коміксові ілюстрації, розкислені на дешевий ефект, далекі від будь-якої мистецької вартості, розбуджують буйну дитячу і юнацьку фантазію аж до хворобливого стану. Короткий зміст заспокоює цікавість дитини і перериває її духовний голод, як цукерок перериває фізичний голод, вносячи до організму так звані в медицині “порожні калорії”. Комікси – це ті порожні вартості для Духа дитини, які вбивають у ньому раз на завжди зацікавлення до читання справжніх літературних творів” [5: 13]. Комікси, вважала І. Петрів, користуються популярністю тому, що “дитина диветься на ці малюнки іншими очима, ніж ми. Пестрі барви, дивовижні обличчя, шалені рухи, загадочні ситуації розпалюють уяву дитини, збуджують цікавість і дітям це подобається, бо воно інше, як щоденне одноманітне життя. Короткими і примітивними реченнями поданий зміст, не змушує дитини багато читати й думати” [6: 33]. Крім того, зацікавлення “коміксами”, які прославляють “вбивників, злочинців, бандитів, які там виступають як невловимі герої”, є, за твердження педагога, однією з причин великої кількості злочинів серед юних [6: 34].

4. Недостатню кількість цікавих для учнів книжок у шкільній бібліотеці: “...книжки зо шкільної бібліотеки ... товаришки в школі позичають одна одній...” [6: 33].

5. Прилученість дітей до кіно, в якому, замість читання книжки, де учень мусить власною фантазією відтворювати дійсність, “маємо те все готове, буйніше і яскравіше ніж дитяча уява могла б собі відтворити на основі прочитаного” [7: 13].

6. Зловживання експериментальними методами навчання, якими “учитель подає готові знання учням, подібні не раз до солодкої пілюлі, котру учень проковтує без найменшого труда і ця пілюля мов наркотик заспокоює цікавість учня, присипляє його зацікавлення, послаблює апетит до глибших самостійних доходжень” [7: 13].

7. Гальмування батьками й вихователями бажання дитини самостійно діяти, “водячи її на мотузку дома як і в школі” [7: 14].

8. Відсутність контролю зі сторони батьків за тим, що читає молодь. “...Я не маю часу переглянути, що вона (дочка) читає...якісь веселі й дурні пригоди, діти те люблять, то нехай читають. Тільки спокою в хаті” [6: 33]. До цього І. Петрів додавала ще й небажання батьків прислухатися до порад та попереджень знавців з теорії виховання.

9. Недостатню зацікавленість школи, вчителів читанням дітей поза шкільною бібліотекою [6: 34].

10. Відрив школи від релігії, а “школа, – зауважує І.Петрів устами героя свого оповідання, – без релігії це як людина без душі” [6: 35];

11. Підтримка державою, за висновком І.Петрів, “злих” видань і авторів.

Такий стан із читанням українських дітей на еміграції постійно турбував педагогічну та культурно-освітню громадськість. Тому Петрів словами о. Пароха зауважує: “За всяку ціну треба нашу молодь і дітвору охороняти перед цею гниллю (низькопробною літературою – І. С.) як перед гангреною. Треба перестерегти батьків, треба їх усвідомити...” [6: 34].

Одним із шляхів подолання негативного ставлення дитини до читання, на думку педагога, є пояснення молоді й дітям того зла, яке “засілося на них у таких книжках”. Забороняти й карати учнів, попереджує авторка, не можна, бо “заборонений овоч манить”. Краще сформулювати тверде переконання, що читати такі твори небезпечно: доцільно “прочитати з дитиною одну, другу пригоду з коміксів, навчити її критично дивитися на вчинки людей, які там виступають, оцінити з дитиною ці вчинки з погляду християнської етики, нап’ятувати злочинність. Рівночасно дати дитині, як протиставлення, приклади справжнього героїства й пхнути в руки дитини добру книжку” [6: 34].

Привчати дитину до читання треба, на переконання І.Петрів, ще з початкової школи, “поки вона не засмокувала в коміксах, чи іншій бруковій літературі” [6: 35]. Так, наприклад, автор пропонує “учням третьої класу вивчати з історії про князя Ярослава Мудрого, подає їм назву читанки у шкільному підручнику, каже, де знайти потрібні ілюстрації й образи... Учитель відповідними питаннями контролює знання, справляє неправдиві поняття, зле зрозумілі вислови. У четвертій класі при вивченні географії учні послуговуються вже географічними картами, географічними журналами і т.п.” [7: 14].

Необхідно розвивати у дітей загальнонавчальні уміння й навички, тобто “в школі учень повинен навчитися працювати над здобуттям знання” [7: 13]. Для цього необхідно користуватися словниками, енциклопедіями, знаходити допоміжні матеріали в бібліотеках, музеях, зоологічних і ботанічних ділянках, серед природи, серед промислового чи торговельного життя і т.п.

Особливі вимоги висувала Іванна Петрів до авторів художніх творів, які повинні враховувати психіку сьогоденної дитини, її інтереси (“знайти цю тайну, яка полонює душі...”). Сюжет такої книжки, на її думку, “мусить бути побудований на основах християнської моралі й віри в Бога”, на темах, які “дає наша історія, наші визвольні змагання, табори праці, тюрми й заслання, а в них постава наших в’язнів...” [6: 34].

Авторка також наголошувала на необхідності клопотання перед державою про неприпустимість випуску низькопробної літератури, бо “як ми мовчимо, не робимо з цієї причини крику, не протестуємо, не шукаємо протизасобів, то хто ж толерує (видавців і авторів – І.С.), як не ми самі?” [6: 35].

Не оминула Іванна Петрів і питання підвищення відповідальності батьків за прилучення дітей до читання, враховуючи зацікавлення дитини. Педагог вважала, що доцільно “найперше освідомити дружину, потім прочитати з дитиною якусь добру й цікаву

книжку, завести з нею “гутірку” (розмову – *I.C.*) про зміст книжки, оцінюйте, порівнюйте моральні вартості героїв, їхні вчинки...” [6: 35].

Іванна Петрів, яка керувала “Виховною порадою” в газеті “Вільне слово”, створеною при Виховній комісії Світової Федерації Українських Жіночих Організацій для Канади, давала конкретні поради, як дати приклади зацікавлення книжкою і була впевнена, що, виконуючи їх, “син піде слідами батьків” [1].

У зверненнях до своїх земляків, що опинилися далеко від батьківщини, Іванна Петрів неодноразово наголошувала: щоб виховати доброго українця, справжнього патріота, треба об’єднати зусилля церкви, школи, громадських організацій, людей доброї волі, щоб допомогти дітям і молоді прилучитися до високоморальної літератури, “знайти чистий і чесний зміст життя” [6: 35].

Використовуючи різноманітні методи прилучення дітей до книжки, досвідчений педагог попереджала: ні в якому разі не слід категорично забороняти деякі твори, бо це викликало б саме протилежну реакцію – “людину манить заборонене, тим більше дитину, яка ще не вміє панувати над своєю волею” [5: 10]; а також радила поєднання читання з переглядом вистав в театрі, телепередач, культпоходами (в міру) в кіно, прослуховуванням радіо.

Як бачимо, Іванна Петрів постійно переймалася проблемами читання, вивченням змісту зацікавлень молодих людей; розробкою пропозицій вчителям, батькам, громадським діячам, церкві щодо позитивного розв’язання проблеми; написанням методичних рекомендацій, як навчити дитину читати; окрім того, стала автором низки оповідань для дітей. А головна ідея, якою позначений увесь педагогічний доробок галицької вчительки, – це переконання, що без постійного читання творів світової та вітчизняної (рідномовної) літератури не може бути сформована інтелектуальна, національно свідома особистість. Особливо важливо й актуально це було в умовах емігрантського життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виховна порада // Вільне слово. – 1963. – 12 жовт. – С. 8.
2. Двомісячник української дитячої книжки // Наша мета. – 1967. – Ч. 45 (4 листоп). – С. 3.
3. Кремень В. Філософія освіти ХХІ століття // Освіта України. — 2002. — 28 груд. — С. 6–7.
4. На народній службі // Вісті. – 1951. – 15 січ. – С. 6.
5. Петрів І. Засоби педагогічного поступування // Життя і школа (Велика Британія). – 1962. – Ч. 3. – С. 9–13.
6. Петрів І. Затроєні душі // Світло. – 1957. – січ. – С. 33–35.
7. Петрів І. Чому шкільна молодь не хоче читати? // Світло. – 1956. – квіт. – С. 13–14.
8. Стражнікова І. Поетична творчість Іванни Петрів як засіб виховання української дитини на еміграції // Вісник Прикарпатського ун-ту. Педагогіка. – Вип. Х. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – С. 123–129.
9. Сухомлинський В. О. Хто і що виховує дитину? Що у вихованні залежить від вас, педагога, і що від інших вихователів? // Сто порад учителям. – К.: Рад. шк., 1988. – С. 147–151.
10. Schill Florence. Finds Hard Work Eases Memories // The globe and (Канада). – 1956.

УДК 37 (09)

Пастушенко О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ І ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ О.ПАРТИЦЬКОГО

Процес становлення та розбудови сучасної української освіти, який здійснюється у відповідності з вимогами Закону України “Про освіту”, “Національної доктрини розвитку освіти”, державної національної програми “Освіта (Україна ХХІ століття)”, неможливий без